

C

181.114

Órláng füzetek 1. sz.

A Brunszvik Teréz Szellemi Hagyatéka Alapítvány lapjának melléklete

HORNYÁK MÁRIA

"A Mindenem, a Boldogságom..."

*Ludwig van Beethoven és a martonvásári Brunszvik Jozefin grófnő
szerelméről*

Országos Széchényi Könyvtár

*Martonvásár
1996*

Őrláng-füzetek

1. **HORNYÁK MÁRIA:** *"A Mindenem, a Boldogságom..." Ludwig van Beethoven és a martonvásári Brunszvik Jozefin grófnő szerelméről. Martonvásár, 1996.*

(Ugyanez: németül és angolul is.)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A kiadványokat terjeszti:

*a martonvásári Beethoven Emlékmúzeum
az Óvodamúzeum,
és a Polgármesteri Hivatal*

Ludwig van Beethoven, a tehetséges fiatal muzsikusz 1792 novemberében elindul Bonnba, hogy zenei tudását híres bécsi mesterek, mindenekelőtt Joseph Haydn mellett tökéletesítse. Zsebében a kölni választófejedelem ajánlólevele, szerény útipoggyászában egy csomó befejezett és befejezetlen kompozíció, szívében pedig annak reménye, hogy szülővárosa, a Rajna-parti Bonn után hírnevét a bécsi közönség előtt is megalapozhatja.

Először mint Ferenc császár kölni nagybátyjának udvari zenésze és mint Haydn-tanítvány vonja magára a figyelmet. Aztán eltelik néhány esztendő, s Beethoven zongoravirtuózként, komponistaként és zenetanárként egyaránt meghódítja Bécsset. Híre hamarosan eljut Pest-Budára, és eljut a magyar fővárosához közeli Martonvásárra is, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy amikor 1795-ben a Wiener Zeitung előfizetőket gyűjt a fiatal komponista három zongoratriójának (Op. 1.) kiadásához, a 121 jelentkező között a martonvásári grófné, Brunszvik Anna neve is ott van. Négy évvel később Brunszvikék személyesen is megismerik a Mestert. Ebből az ismeretségből szökken aztán szárba a grófi család és Beethoven életre szóló barátsága.

A Brunszvik-Beethoven kapcsolatkör legromantikusabb szála az a szenvedélyes szerelem, amely a nagy zenei génuszt Anna grófnő középső leányához, Jozefinhez fűzte. Most róla, e tragikus sorsú asszonyról szeretnénk beszélni. akit Beethoven a 'mindenének', a 'boldogságának', élete angyalának, 'egyedüli Kedvesének' nevez.

Brunszvik Jozefin - az anyakönyv szerint: Mária Jozefa Alojzia - 1779. március 28-án Pozsonyban látta meg a napvilágot. Terézt és Ferencet követően ő Brunszvik Antal kamarai tanácsos és Seeberg Anna harmadik gyermeke. Három évvel később még egy leány születik: Karolina, azaz Lotte. Teréz az apa kedvence, a feleségéé Ferenc, a kis Lottét pedig mindenki kényezteti. Így lesz Jozefin (becenevén: Pepi, ill. Pips) a - mai kifejezéssel szólva: - "szendvicsgyerek", akire kevésbé figyelnek. Pepi ezért úgy vesz magának elégtételt, hogy zsarnokoskodik a nála négy évvel idősebb, de sokat betegeskedő, s kétségkívül gyámoltalanabb nővére, Teréz felett. Teréz szívesen veszi húga ilyenénképp kialakult "fennhatóságát", mert rajongva szereti Jozefint. Csodálja nem mindennapi szépségét, természetes báját, veleszületett eleganciáját, vagyis azokat a tulajdonságait, amelyeket az akkori társasági életben oly nagyra értékelték.

A Brunszvik gyermekek nevelésével főként apjuk foglalkozott. Ő adta kezükbe az antik szerzők műveit is, amelyek ráirányították a figyelmüket a szép szeretetére, az igazság tisztelésére, az önfeláldozásra. Jozefin 14 éves, amikor a gróf meghal. Brunszvikné egész nap a birtok ügyeivel foglalatoskodik, lányai pedig magukra hagyatva kedvükre élhetnek szórakozásaiknak. "Költészet, esztétika, szépművészetek", és a zene - "ebből állt életünk" - meséli Teréz. Nevelésük hiányosságainak, s a gyakorlati életre nevelés elmaradásának később elsősorban Pepi látja kárát.

A Brunszvik nővérek már akkor rajongtak a fiatal komponistáért, midőn még csak néhány műve alapján ismerték. Jozefin 20 éves volt, Teréz pedig 24, amikor 1799 májusában Bécsben személyesen is találkoztak, s Beethoventől zongoraleckéket vettek. Beethoven pedig, aki a tanításra általában sajnált időt és energiát pazarolni, olyannyira megkedvelte őket, hogy velük volt reggeltől estig. Ennek nem csupán a lányok rendkívüli muzikalitása volt az oka, hanem a rájuk oly jellemző közvetlenség, természetesség és melegség, amellyel később pl. a híres svájci nevelőt, is elbűvölték. Beethoven, "a szabad Rajna szabad fia", aki - mint a francia Rolland írja - "mindig fulladozott a város falai között, kitörő örömmel fogadta ezeket a kis driádokat, akik erdő, mező levegőjével együtt ifjúi lelkesedésüket is elhozták neki".

De vajon a 29 éves Beethoven milyen hatással volt a két lányra? Külsejét tekintve igen távol állt a kor szépségideáljától. "Látjuk zömök termetét, kurta lábát, széles vállát, sötét piros arcát..., busa szemöldökét, széles, magas homlokát..." - jellemzi őt képei és a kortársi leírások alapján Romain Rolland. Beethoven azonban - ezt ismerőseitől tudjuk, - felejthetetlen hatást tett mindazokra, akik ekkortájt találkoztak vele. Környezetét lenyűgöző hatásának forrása karakterének erejében rejtett. Személyiségének roppant vonzását hibái (szeszélyes, olykor erőszakos magatartása, türelmetlensége, amely időnként dühkitörésekbe torkollott) nem gyengítették. "Magával ragadta és szívbeli barátjává tette a legkülönbözőbb embereket, férfiakat és nőket egyaránt, akik nagyra becsülték barátságát, bármilyen göröngyös úton is kellett követniök" - írja Beethoven-monográfiájában Romain Rolland.

A bécsi 18 nap gyorsan elröppent. Amikor újdonsült barátnői hazafelé indulnak, Beethoven "A kedves közelléte" című Goethe-versre írt négykezes zongoravariációkkal (WoO 74) kedveskedik nekik az alábbi ajánlással:

"A két Brunszvik grófnő emlékkönyvébe. Semmit nem kívánok annyira, mint azt, hogy e kis zenei áldozat eljátszásánál és

eléneklésénél gondoljanak az Önöket őszintén tisztelő barátjukra, Ludwig van Beethovenre. Bécs, 1799. május 23."

"Lelkünk egymástól bármi messze válva összetalál" - hangzik a Goethe-vers végén a bizakvással teli, prófétikus mondat. Örök rejtély marad, hogy 1799 májusában Jozefin és Teréz szíve rezonált-e erre, s ha igen, melyiküké érzékenyebben. Akkor azonban nem sokat időzhettek e gondolat mellett, hazautazásuk előtt ugyanis váratlan esemény történt: az 50 éves Deym gróf, a bécsi Müllers Kunstgallerie tulajdonosa megkérte Jozefin kezét. Brunszvikné, akit elkápráztatott Deym titkos tanácsosi rangja és a vagyon, amelyet e cím és a műcsarnok mögött sejtett, kényszerítette a lányát, hogy igent mondjon. (Ő ugyanis fiának, Ferencnek akarta biztosítani a családi birtokot, ennek előfeltétele azonban az volt, hogy a lányokat gazdag kérőkhöz adja.) Jozefin pedig, aki sorstragédiákon nevelkedett, oly sokat olvasott végzettszerúségről, önfeláldozásról, most sírva-zokogva, de meghajol anyja akarata előtt.

A sebtében megtartott esküvő 1799. június 29-én volt Martonvásáron. Ezt követően Jozefin Bécsbe kerül, s - néhány rövidebb időszakot eltekintve - haláláig egy városban él Beethovennel. S miközben Teréz a távoli Budán és Martonvásáron a Beethovennel kapcsolatos híreket és a megígért újabb zongoravariációkat lesi-várja, húga rendszeresen fogadja a zeneköltőt, aki zongorázni tanítja. Jozefin szorgalmasan gyakorol, s valóságos előadóművésszé fejlődik.

A 19. század első éveiben Beethovent már nyíltan Mozart utódjának tekintik. Ezeknek az éveknek a termése szonátáinak impozáns sorozata. "E művek mellett minden semmi, amit eddig írtak" - állította Jozefin, aki az elsők között ismerhette meg az újabbnál újabb kompozíciókat. Ezek közül az egyik legnépszerűbb a cisz-moll, azaz 'Holdfénysonáta', amelyet a zeneköltő (szerette, ha így nevezik: Tondichter, 'a hangok költője') a Brunszvik nővérek unokahúgának, Giulietta Guicciardi grófnőnek dedikál.

Giulietta alig idősebb, mint Shakespeare Júliája, amikor szépségével szinte berobban a bécsi főúri szalonok világába. Unokanővéreihez hasonlóan ő is született zenei tehetség, s ő is Beethovennél tanul, aki a kacér szépség tűzénél megperzselődik. Giulietta azonban olyan, mint a holdfény: csalóka és megfoghatatlan. Mire a Holdfénysonáta megjelent, ő már - Beethoven szívéén és büszkeségén sebet ejtve - Gallenberg gróf, a dilettáns balettkomponista feleségeként a zeneköltő környezetéből tova is illant.

Időközben Jozefinék szalonjában házi koncertek kezdődnek. E zenetörténeti jelentőségű alkalmakon (olykor: ősbemutatókon) főként Beethoven művei hangzanak fel a Mester irányítása mellett. A koncerteken számos jeles művész mellett a ház úrnője is meg-megcsillogtatja tehetségét. Deym és Beethoven kapcsolata szívélyes. A zeneköltő öt kis darabot ír a gróf zenélő órájához, aki ezt ajándékkal viszonzozza.

Jozefin, az ifjú feleség és anya szépsége ezekben az években teljeseedik ki. Férje kedvenc szavajárása szerint olyan, mint a viruló rózsza. Amikor fehér atlasz ruhájában, sötét hajában piros rózsával megjelenik egy-egy operabemutatón vagy táncteremben, minden szem feléje fordul. Egyik rajongója szerint igazi varázsereje abban rejlik, hogy hódításaiban ártatlan, s még csak nem is sejti, milyen mágikus hatást gyakorol a férfiakra. Jozefin azonban hűségesen kitart idősebb férje mellett. Fennmaradt levelezésük alapján házasságuk kiegyensúlyozottnak mondható. Deym sorai elragadtatásról tanúskodnak, Jozefinéi pedig fokozódó melegségről.

Az asszony nem hagyja cserben a férjét akkor sem, amikor kiderül: Deym az anyagi csőd szélén áll. Brunszvikné, aki annak idején nem tájékozódott a gróf pénzügyi helyzetéről, most a lányát újszülött gyermekével együtt haza akarja vinni, és a házasságot semmissé szeretné nyilváníttatni. Jozefin azonban a férje mellett marad. A törékeny asszony gyors egymásutánban négy gyermeket szül. Amikor a negyedik világra jön, Deym gróf már nem él. A 24 éves tapasztalatlan özvegy, akire rászakad anyagi helyzetük kétségbeejtő ziláltsága és a gyermekek felnevelésének gondja, idegileg összeroppan, s csak a hosszú orvosi kúra állítja talpra.

Beethovennel fél évvel a haláleset után találkozik újra. Ekkor - amint azt a női lelkek kiváló ismerője, Romain Rolland írja - "az üvegházi növény arisztokratikus törékenysége, amely egy kissé heves szélnek sem tud ellent állni, kiszolgáltatja őt az érzelmek meglepetéseinek". A zeneköltő pedig, aki vonzalmát eddig mélyen titkolta, "a remény kapuját látja megnyílni". És ez egyszer nem csalódik: vonzalma viszonzásra talál. És Beethoven, aki hallásának fokozódó romlása - mint írja - "évek óta egyre reménytelenebbé tett a földi lét minden boldogságával szemben", most némi elégtételt kap a Sorstól. A süketség rémével fenyegetett, szenvedő ember, aki két évvel korábban írt híres heiligenstadti végrendeletével az élettől is búcsúzik, Jozefinnek hála, végre boldog. Alkotókedve óriási: ekkor lepi meg Jozefint a Tiedge-versre komponált, A reményhez (Op. 32) című dallal, ekkor készül el pl. a "Leonóra, avagy a hitvesi hűség" (Fidelio) című operája, a 4. szimfónia és

Deymné Brunszvik Jozefin 1800 körül
Ismeretlen művész miniatűrja

az Appassionata-szonáta (Op. 57). Ez utóbbit minden bizonnyal Jozefinnek szánta, a mű ajánlása azonban - nyilván a figyelem elterelése céljából szerelme fivérének, Brunszvik Ferencnek szól, aki köztudottan csellista volt.

1804 végén, a Jozefin-Beethoven szerelem kibontakozása idején a legkisebb Brunszvik lány, Karolina Bécsben van nővére mellett. Ő, a zeneköltő által huncutnak nevezett Lotte tudósítja Terézt a fejleményekről. Teréz szerint a "szomorú kötelesség, a legszomorúbbak egyike" most azt diktálja Pepinek, hogy nemet mondjon. Jozefin azonban nem mondott nemet! Fellángoló, forrón izzó, majd a kényszerítő körülmények miatt hamvába hulló szerelmének bizonyítékai azok a levelek és válaszfogalmazványok, amelyekre a korábbiakban már utaltunk. Beethoven tollából eddig 14 Jozefinnek írt levelet ismerünk. Egy kivételtől eltekintve e levelekről csakúgy, mint Jozefin válaszfogalmazványairól, hiányzik a dátum. Keletkezési idejüket a kutatás a tartalmi ismérvek alapján 1804 novembere és 1809 közé teszi. Most ezekből idézünk.

"Már régóta az Öné a szívem, kedves Beethoven" - tárja fel a szívét Jozefin, majd így folytatja: "Ha Önnek e biztosíték örömet szerezhet, úgy fogadja el ezt a legtisztább szívből! Ügyeljen rá, hogy a legtisztább kebelben legyen mindig megőrizve. Szerelmem és tiszteletem legnagyobb bizonyítékát fogadja e bizalmas vallomás által! Ami Önt a leginkább nemessé teszi az az, hogy Ön értékelné tudja énem legnemesebb részének birtoklását, amelyet én Önnek ezennel biztosítok. Be fogja nekem bizonyítani, hogy Ön ezzel megelégszik, és nem szakítja szét a szívem... Én Önt, miként az egyik jó lélek a másikat, kimondhatatlanul szeretem. Nem lenne képes erre a szövetségre? Másféle szerelemre nem vagyok még fogékony..."

"Amint már mondtam, kedves Jozefinem, - írja Beethoven -, az a dolog Lichnowskyval nem olyan veszélyes, csak felfűjták... Ő véletlenül megpillantotta nálam 'A reményhez' című dalt... Beismerése szerint e dalkéziratom keltette fel benne a gondolatot, hogy Ön nem közömbös számomra..."

Való igaz, hogy nem vagyok olyan szorgalmas, amilyennek lennem kellene – de egy mélységes búbánat sokáig megfosztott régi munkabírásmtól – mindaddig, amíg szerelmem Ön iránt, imádott Jozefin, bennem sarjadni nem kezdett... Most már

szűnőfélben van a bajom, amióta az Ön szívét megnyertem, .. ó én jól tudom, mily becsben kell azt tartanom... Ó, szeretett Jozefin, nem a pusztá nemi vonzalom fűz engem Önhöz, hanem az egész valója, összes tulajdonságaival – ezé a tiszteletem – minden érzelmem – érzéseimnek egész erejével Önhöz láncolódtam.

Amikor megismerkedtünk, szilárdan eltökéltem, hogy a szerelemnek legkisebb szikráját sem engedem ébredezni magamban, de Ön legyőzött engemet. – Vajon akarta-e ezt? Avagy nem akarta? – E talányt egyszer majd megfejtethné számomra... Sokáig – sokáig – tartson – a szerelmünk, – olyan nemes – olyannyira kölcsönös tiszteleten és barátságon alapul... S ez a rengeteg hasonlóság, gondolkodásban, megérzésben – ó, hagyjon remélnem, hogy az Ön szíve még sokáig dobog majd értem, az enyém csak akkor szűnhet meg – Önért dobogni, – ha már egyáltalán nem dobog többé..."

Pepi ugyanilyen őszintén vall: "Szeretem Önt, becsülöm erkölcsös jellemét, Ön olyan sok szeretetet és jóságot tanúsított irántam és gyermekeim iránt, hogy soha nem fogom elfelejteni. Amíg élek, mindig érdekelni fog az Ön sorsa, és amennyire tudok, hozzájárulok az Ön boldogságához..."

Jozefin másolatában maradt fenn Beethoven naplójának következő részlete, amely szerelmük tetőpontját jelzi: "Miért nincs kifejezése beszédünknek, amely jelezhetné azt a mindenen túlmenő, megnevezhetetlen tiszteletemet Iránta az egyetlen szerelmem iránt... Ő, Ő a mindenem a boldogságom... Csendesen dobogj, te szegény szívem – egyebet úgysem tehetsz. – Csak Érte – mindig csak Érte – csakis Érte. Örökké Ő – a síromig csak Ő – az én gyönyörűségem, a mindenem. – Ó, Teremtőm, őrködj Felette – áldd meg napjait – inkább engem halmozz el minden bajjal...

Erősítsd, áldd és vigasztald meg Őt a halandó emberek nyomorúságos és mégis olykor boldog életében. Ha nem Ő lenne az, aki engem ismét az élethez fűzött, még akkor is mindent jelentene nekem..."

Beethoven és Jozefin szerelme sohasem volt zavartalan. A titkolózás, a környezetük éberségének kijátszásával járó izgalmak, s kiváltképp a

kapcsolatukat aggódva, sőt kifejezett nemtetszéssel kísért rokonok beavatkozási kísérletei az asszonyt nagyon megviselték. Ezért időnként visszahúzódik, s kapcsolatukon lazítani próbál, Beethoven pedig igyekszik megértő lenni.

"Lelkem rajongott Önért, még mielőtt személyesen megismertem, és vonzalmától további tápot kapott. Mélyen a lelkemben őrzött és kifejezésre képtelen érzés késztetett arra, hogy szeressem Önt. Muzsikája rajongással töltött el Ön iránt, még mielőtt megismertem, és jellemének jósága, vonzalma még növelte azt. Engem kítűntető közeledése életem legszebb díszévé válhatott volna, ha nem szeretne olyan érzéken. Ne haragudjon reám, ha ezt az érzéki szerelmet nem tudom kielégíteni. Szent kötelességeket kellene megsértenem, ha óhajnak engednék..." - írja Jozefin.

"Kedves, szeretett, egyetlen Jozefin - kezdi levelét Beethoven 1807. szeptember 20-án Heiligenstadtban -, megint csak sorokat kaptam Öntől, de azok is megörvendeztetek. - Mennyit küzdöttem magammal, hogy a magam szabta tilalmon át ne hágjak, de minden hiába. Ezer hang süttogja bennem, hogy Ön az Egyetlen Barátnőm, az Egyetlen Kedvesem... Ó, Jozefin, lépünk ismét gondtalanul arra az útra, amelyen mi már oly sokszor boldogok voltunk! ... Kétszer is jártam Önnél, de egyszer sem volt szerencsém Ön elé kerülni. Nagyon fájlaltam az esetet, mert gyanítom, hogy az érzelmei talán megváltoztak - de azért még nem adtam fel a reményt..."

"Én nem akartam Önt megsérteni, kedves Beethoven, - feleli az asszony -, de mivel Ön ezt annak vette, úgy bocsánatát kérem... Azon a ponton allg fogom fel az érzékenységet, ahol a kölcsönös tiszteletnek van helye... Ha Önnek az életem kedves, bánjon velem kíméletesebben és ne kételkedjék bennem! Higgye el, kedves Beethoven, hogy én sokkal, de sokkal keservesebben szenvedek, mint Ön... Mindig gondoljon arra, hogy barátságának jóindulatát olyan teremtménynek ajándékozta, aki minden bizonnyal teljességgel méltó Önhöz..."

"Kedves Jozefin, ... ha Ön engem nem akar látni többé, akkor ragaszkodjék az őszinteséghez -. ezt igazán kiérdemeltem. Amikor visszahúzódtam Öntől, abban a hiszemben cselekedtem,

Jozefin 1810 körül
Egykorú ábrázolás után Borsos Miklós rajza (1988)
Beethoven Emlékmúzeum, Martonvásár

hogy Ön óhajtja így... Később azonban úgy látszott, mintha tévedtem volna feltevésemben... Tárja fel a véleményét előttem, kedves Jozefin, semmi se tartóztassa vissza..." - kéri Beethoven.

"Már régóta óhajtok hírt kapni hogylétéről, tehát tudassa velem, hogy van, mit csinál! Milyen az egészségi állapota, kedélye, életmódja? Meleg érdeklődéssel vagyok és leszek életem fogytáig minden iránt, ami Önre vonatkozik... Talán azt hiszi az én Barátom, (ugye, így nevezhetem?), hogy megváltottam. Ebbeli kételkedése csak annyit mondana, hogy Ön nem a régi..." - áll Jozefin utolsó levélfogalmazványában.

És a válasz: "Köszönöm Önnek, hogy olyan látszatot akar kelteni, mintha még nem törölt volna ki egészen az emlékezetéből... Óhaja szerint közölnöm kellene, miként vagyok. Nehezebb kérdést fel sem adhatnának nekem – és ezért inkább válasz nélkül hagyom semhogy túlságosan őszintén feleljek rá. Éljen boldogul, kedves Jozefin! Az Önt örökre tisztelő Beethoven".

Brunszvik grófnő és Beethoven, a polgári származású muzsikusz szerelme nem végződött, mert nem végződhetett happy end-del az adott korban. Amint azt az 1983-ban megjelent első Jozefin-monográfia szerzője, Marie-Elisabeth Tellenbach fejtegeti, egy író, egy költő a nemesi szférába még csak-csak bekerülhetett, a komponistát azonban, aki egyben virtuóz is volt, a kézművesek, a mesteremberek közé számították. Mozart még a cselédséggel étkezett. Beethoven a maga személyiségének erejével e szokáson rést ütött, az azonban számára sem volt lehetséges, hogy főúri körökbe beházasodjon.

A társadalmi előítéleteken és a család fokozódó nyomásán kívül volt még egy komoly ok, amely e frigyet lehetetlenné tette, s ez M.-E. Tellenbach szerint a korabeli gyámügyi törvényekben rejtett. Deym ugyanis a feleségét tette gyermekeik gyámjává, ami akkoriban ritkaságszámba ment, s a férj feltétlen bizalmának volt a jele. Anyai kötelességeit Jozefin nagyon a szíven viselte, márpedig egy rangon aluli házasság következtében a két fiút és a két kislányt könnyen elvehették volna tőle. Erre az őt és gyermekeit összefűző 'szent kötelékre' utal egyik Beethovennek szóló levelében.

Szakításuk csendben, közös megegyezéssel történhetett. Összeveszésnek nincs nyoma. A család és Beethoven kapcsolata baráti marad.

De vajon hogyan alakul Jozefin további sorsa? Szomorúan. 1810-ben a pedagógia iránt érdeklődő észt Christoph Stackelberg báróhoz, Pestalozzi egyik tanítványához köti az életét, mert benne látja fiai ideális gyámját. A következő három évben Jozefin három leányt szül. Házasságuk szinte kezdettől fogva boldogtalan. A báró mint gyakorló nevelő és gyámapa teljes kudarcot vall. Ráadásul egy szerencsétlen birtokbérlet a családot az anyagi csőd szélére sodorja. Végül Stackelberg hazamegy Észtországba, s a kislányokat erőszakkal magával viszi. Jozefin Bécsben marad, s inkább vállalja a nélkülözést, mintsem hogy elfogadja anyja segítségét, mivel az függetlenségének feladásával járt volna együtt. Közben az ideg- és kedélybetegség teljesen elhatalmasodik rajta. Mindössze 42 éves, amikor földi pályáját befejezi...

Iratainak rendezése nővérére marad. Teréz, aki tudott húga és Beethoven kapcsolatáról, szerelmük bizonyítékait dobozba zárja és megőrzésre húga fiaira bízta. 1945 után az ő utódaitól kerül a hagyaték egy műgyűjtőhöz, majd a bonni Beethoven-Haus birtokába. 1957-ben e dokumentumok nyilvánosságra kerülése szenzáció volt, Jozefin alakja azonban sem akkor, sem pedig Marie-Elisabeth Tellenbach említett könyvének megjelenése után nem került igazán az érdeklődés homlokterébe. Pedig - amint azt a német írónő kifejti -, Jozefin egyedülálló szerepet töltött be Beethoven életében, akihez - anyját leszámítva - egyetlen más nő sem állt olyan közel, mint ő. És egyetlen más nő sem gyakorolt akkora hatást sorsára, alkotótevékenységére, s egyáltalán: énjére, mint Brunszvik Jozefin, az "Egyedüli Kedves"...

M.-E. Tellenbach szerint a Beethoven-Jozefin szerelem 1808 körül nem ért véget, hanem négy év múlva ismét fellángolt, s csak utána került sor a végleges szakításra. Eszmefuttatásában helyet kap a "Halhatatlan Kedvesnek" szóló levél is, amely a kutatás szerint 1812. július 6-án és 7-én keletkezett a csehországi Teplitzben. Előtte Beethovennek Prágában kellett találkoznia szerelmével, akinek a híres levelet írta. Hölgyismerősei közül így kerültek a Halhatatlan Kedves-jelöltek közé Antonie Brentano és Dorothea von Ertmann, akik a fenti időpontban bizonyíthatóan Prágában voltak.

Azt, hogy hol tartózkodott Jozefin a kérdéses időben, nem tudjuk. Tény, hogy férjétől hónapok óta külön élt. Tény az is, hogy rokonai voltak Prágában, s tudjuk, hogy már az előző évben is a cseh fürdőkbe készült. M.-E. Tellenbach felfedezése, hogy prágai rokonának lakása alig 100 méterre volt Beethoven szállásától, elképzelhető tehát, hogy ott összefutottak. Sajnos, mind ez ideig nem került elő olyan irat, amely Jozefin e prágai tartózkodását igazolná. Tegyük hozzá: olyan sem, amely ennek lehetőségét végervényesen kizárja...

Pepi legkisebb gyermeke, Minona, fordítva: Anonim, (így hívták Goethe Wertherjében a kelta dalnok lányát), 1813. április 13-án, tehát kilenc hónappal a "Halhatatlan Kedves"-levél kelte után jött a világra. Ezért is feltételezi néhány kutató, hogy ő Beethoven gyermeke volt. Teréz szerint a fekete hajú, sötét bőrű leány nem volt szép, eszével és muzikalitásával azonban hamar kitűnt. Jozefin Minonát még születésekor jelképesen Teréznek ajándékozta, Stackelberg azonban őt is magával vitte Észtországba. Minona 29 évesen kerül vissza, amikor Karolina nagynénje, (gróf Teleki Imre felesége, Blanka anyja) fogadja otthonukba. Stackelberg Minona, aki hajadon marad, 1848-ig Erdélyben él. Utána Bécsbe költözik, s ott is hal meg 84 éves korában...

Jozefin és Beethoven szerelmének feltételezett másodvirágzása nem tarthatott sokáig. Amíg az asszony özvegy volt, a zenélés ürügyén nyíltan találkozhattak. Most azonban erről már szó sem lehetett, különösen nem, miután a férj végleg elhagyta Bécset. Jozefin nyomában besúgók jártak, s elég lett volna a legkisebb reá bizonyítható erkölcsi vétség, s még a Deym-gyermekeket is elvették volna tőle. 1812 és 1817 között Teréz Bécsben élt, és segítette húgát, ahogy tudta. 1816 nyarán Beethoven is és Jozefin is a Bécs melletti Badenben üdült. M.E. Tellenbach szerint ez lehetett számukra az utolsó alkalom a zavartalan találkozásra...

Beethoven 1827. március 29-én, hat évvel Jozefin halála után hunyt el. Bécsben, a währingi temetőben temették el, "Egyedüli Szerelmének" sírjához közel. Gyászbeszédében Grillparzer, a költő azt fejtegette, hogy Beethoven egyedül maradt, mert nem találta meg második énjét. M.-E. Tellenbach szerint igenis megtalálta, ismerte, s azért maradt egyedül, mert utána már mással nem tudott, s nem is akart kompromisszumot kötni...

"Általam vagy, mert meg én láttalak" - írta nagy szerelmének, Lédának Ady Endre. Ugyanezt Beethoven is elmondhatta volna Jozefinnek, akit a "Mindenének", "Élete Angyalának", "Egyedüli Kedvesének" nevez. És Lédához hasonlóan Jozefin, ez a magyarországi származású asszony is örök! Örök az utókor emlékezetében és – halhatatlan, akár neki szól az a bizonyos híres-rejtélyes levél, akár másnak!

[Megjegyzés: Beethoven és Jozefin leveleit a bonni Beethoven-Haus őrzi. A jelen kiadványban szereplő fordításoknál Jemnitz Sándor: Beethoven élete leveleiben (Bp., 1960.) c. kötetét és a Környei Elek: Beethoven és Martonvásár. (Bp.–Székesfehérvár, 1960.) c. kiadványban található fordításokat vettük alapul. A 9-11. oldalon szereplő Jozefin-fogalmazványokat Felsmann József fordította magyarra, kinek ezúton is köszönetet mondunk.]

Kedves Olvasónk,

köszönjük, hogy elolvasta az *Órláng* című lapunk szerény mellékletét! Füzet-sorozatunk célja: a figyelemfelkeltés. Azok számára, akiket mélyebben és részletesebben is érdekel témánk, az alábbi kiadványokat javasoljuk:

Magyar nyelven:

JEMNITZ Sándor: *Josephine... = Beethoven élete leveleiben. Vál., bevez., jegyzet: --. Bp., 1960. Függelék. 441-459.p.*

KÖRNYEI Elek: *Beethoven és Martonvásár. Bp. - Székesfehérvár, 1960.*

HORNYÁK Mária: *Jozefin, az "Egyedüli Kedves". = Beethoven, Brunszvikok, Martonvásár. Martonvásár, 1993. 43-51.p.*

Német nyelven:

BEETHOVEN. *Dreizehn unbekannte Briefe an Josephine Gräfin Deym geb. v. Brunsvik. (Faksimile.) Einführung und Übertragung von Joseph Schmidt-Görg. Aufl. 2. Bonn, 1986, Beethoven-Haus.*

GOLDSCHMIDT, Harry: *Um die Unsterbliche Geliebte. Eine Bestandsaufnahme. Leipzig, 1977. (Beethoven-Studien 2.)*

SCHMIDT-GÖRG, Joseph: *Neue Schriftstücke zu Beethoven und Josephine Gräfin Deym. Beethoven-Jahrbuch 6(1965/1968). Bonn, 1969. 205-208.p.*

TELLENBACH, Marie-Elisabeth: *Beethoven und seine "Unsterbliche Geliebte" Gräfin Josephine Brunswick. Ihr Schicksal und der Einfluss auf Beethovens Werk. Zürich, 1983.*

TELLENBACH, Marie-Elisabeth: *Künstler und Ständegesellschaft um 1800: Die Rolle der Vormundschaftsgesetze in Beethovens Beziehung zu Josephine Gräfin Deym. ViertelsJahrschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte (Stuttgart) 75(1988)2:253-265.p.*

Angol nyelven:

ANDERSON, Emily: *The letters of Beethoven. Collected, translated, edited by --. Vol. 1. London, 1961.*

TELLENBACH, Marie-Elisabeth: *Beethoven and the Countess Josephine Brunswick, 1799-1821. The Beethoven Newsletter 2(1987)3:41-51.p.*

"BRUNSZVIK TERÉZ SZELLEMI HAGYATÉKA" ALAPÍTVÁNY

Brunszvik Teréz (1775-1861), a kisdédóvás és gyermeknevelés ügyének apostola, Közép-Európa legelső óvodáinak megalapítója széles körű műveltségével és olvasottságával is kitűnt kortársai közül. Mindezen túlmenően mások művelődésének és ismeretszerzésének az ügyét is a szívében viselte. Rokonait és ismerőseit (Pozsonytól Erdélyig) folyamatosan ellátta olvasnivalóval, s e "kölcsonkönyvtárosi" tevékenységével sajátos kulturmissziót töltött be a múlt század első felének Magyarországon.

Brunszvik Teréz hön óhajtott, ám anyagiak híján soha nem teljesült vágya volt az olcsó, de színvonalas ismeretterjesztő könyvek kiadása. Alapítványunk lapjának, az Órláng című lapnak a mellékleteként Reá emlékezve és az Ő kívánságának megfelelően adjuk közre a jelen kiadványt csakúgy, mint a soron következő füzeteket. Az egyes kiadványok témáját Brunszvik Teréz és rokonai életéből, továbbá a szívének oly kedves Martonvásár történetéből merítjük.

Alapítványunk célja:

-- Teréz eszmei örökségének közkinccsé tétele mindenekelőtt kiadatlan naplóinak megjelentetésével, továbbá rendezvényekkel, születésnapjának évenkénti megünneplésével, emlékmúzeummal stb., és

-- a Teréz szellemi hagyatékát tovább gyarapító rokonok, köztük elsősorban unokahúga, Teleki Blanka emlékének ápolása.

Kérjük, lépjen Ön is támogatóink sorába!

A Kuratórium ügyvivői

Csekk számlaszámunk: Budapest Bank Rt. Királyhágó Fiókja, Budapest
10102952-38117719-00000009

Címünk: 2462-Martonvásár, Brunszvik u. 2. (Pf. 19.)

Tel.: (22) 569-596